

A kelet-afrikai gazdasági közösség

Három egymással szomszédos kelet-afrikai állam, Tanzánia, Uganda és Kenya már közvetlenül a függetlenség elnyerése után kereste a gazdasági együttműködés lehetőségeit. 1967 júniusában e törekvéseket siker koronázta. Kampalában, Uganda fővárosában a három ország államfői aláírták a kelet-afrikai közösséget létrehozó együttműködési egyezményt.

A létrejött regionális gazdasági csoportosulás (amelynek elődje az 1961-ben kialakult East Africa Common Services Organization — Kelet-afrikai Közös Szolgáltatások Szervezete) területi kiterjedése 912 000 km² (32 millió lakossal). Mind-egyik tagállam gazdasága akkoriban magán viselte a korábbi gyarmati állapot káros nyomait. A három állam főleg a gyarmattartó Anglia szükségleteinek kielégítésére volt „beirányozva”, ennek folytán, mint más hasonló sorsú országokban, csak a volt kolonialista hatalmat érdeklő termelési ágak fejlődtek. A közösséget alkotó államok gazdaságának alacsony nivójára jellemző, hogy 1968-ban az egy főre számított nemzeti össztermelés Tanzániában csupán 80, Ugandában 110, Kenyában 130 dollár volt. Mint általában a gazdaságilag gyengén fejlett országokban, a nemzeti össztermékben a mezőgazdaság elsődleges szerepet játszott, míg az ipar meglehetősen kis mértékben járult hozzá. 1968-ban Ugandában a mezőgazdaság a nemzeti össztermelés 51,3, Tanzániában 37,6, Kenyában 31,6 százalékát termelte.

A KÜLÖNBÖZŐ GAZDASÁGI SZEKTOROK HOZZÁJÁRULÁSA
A NEMZETI ÖSSZTERMELÉSHEZ (1968)
Százalékokban

Ország	Mező- és erdőgazdaság	Bányászat	Feldolgozó ipar	Villany, gáz, víz	Építőipar	Kereskedelem, szállodaipar	Szállítás, közlekedés	Egyéb
Uganda	51,3	1,6	7,5	1,2	2,0	13,8	3,9	18,7
Tanzánia	37,6	1,7	8,2	0,9	4,1	12,3	7,9	27,3
Kenya	31,6	0,5	10,5	2,0	5,0	9,3	7,6	33,5
<i>Közösségi átlag</i>	40,2	1,3	8,7	1,4	3,7	11,8	6,4	26,5

A három ország külkereskedelmére az iparosodás kezdetén levő országok struktúrája jellemző. A kivitel zömét néhány nyersanyag és alaptermék alkotja (kávé, tea, gyapot, szizálost, rézérc, gyémánt), a behozatal iparcikkekből áll, főleg közfogyasztási szükségleteket kielégítő termékekből.

A közösség legfontosabb célkitűzése a partnerországok gazdaságának harmonikus továbbfejlesztése, különös figyelmet fordítva az ugandai és tanzániai (viszonylagosan elmaradottabb) nemzetgazdaságok és a kenyai fejlettebb szintű nemzetgazdaság közötti különbség távlati felszámolására. E cél eléréséért a három ország közös kereskedelmi, pénzügyi politikában állapotodott meg, s a közösségen kívüli országok felé vámközösséget alkotnak. Ugyanakkor az egymás közti kereskedelemben vámmentes és mennyiségi korlátozás nélküli áruforgalmat honosítottak meg. (Az áruforgalom szempontjából kivételt jelentenek egyes mezőgazdasági termékek.)

A közösségi ipar fejlesztésére és a gyengébben fejlett tagállamok iparának serkentésére a közös pénzügyi politika keretében bevezették az úgynevezett áthárítási adót (transfer tax). Ezt az adót az az importáló ország alkalmazhatja a másik két ország iparcikkeire, amelynek az importált árukból árucsereforgalma passzív a másik két partnerállammal. Az áthárítási adó a passzív egyenleg erejéig alkalmazható, a következő feltételek mellett: az importáló országban azonos érc-terméket, iparcikket stb. előállító ipar kell hogy létezzen (már termelő vagy három hónapon belül termelést kezdő állapotban); az importáló államban a védett iparág termelőképesége a belfogyasztás legalább 15 százalékát fedezze az illető termékből, vagy a termelés értéke legkevesebb 100 000 fontot képviseljen; az áthárítási adó nem lehet magasabb a közösségen kívüli országokból behozott hasonló árukra alkalmazott vám 50 százalékánál. Ha a védett iparág az évi termelésének több mint 30 százalékát exportálhatja a másik két közösségi országba, akkor a fenti adó alkalmazását felfüggesztik; hasonlóképpen, ha az illető importáló ország ipari termékkivitelének 80 százaléka a közösség keretében valósul meg.

A célkitűzések megvalósítására különböző közösségi intézmények létesültek. A legfelsőbb fórum a Közösségi Hatóság, amelybe mind a három tagállam képviselőt küld. A Hatóság határozatait a közösségi ügyek intézésével megbízott miniszterek hajtják végre. A Hatóság elnökei és a közösségi miniszterek függetlenített tisztséget töltenek be, székhelyük Arusha. A különböző problémák tárgyalására és azok megoldására öt tanács alakult (a közös piac, a közlekedési ügyek, a gazdasági terv, a pénzügyek, illetve a tanulmányi és társadalmi ügyek tanácsa).

A közösséget létrehozó egyezmény alapján további két fontos közösségi szerv is létesült: a kelet-afrikai közös piac törvényszéke és Kelet-Afrika fejlesztési bankja. A bank, amely a közösség, de főleg Tanzánia és Uganda ipari fejlődésének serkentésére alakult, a következő arányban kölcsönöz, vállalatkezelést és esz-közöl befektetést a rendelkezésére álló alapokból: 38,75—38,75 százalékát Tanzánia, illetve Uganda kapja, míg az alapok többi részét Kenya.

Az évek folyamán a kelet-afrikai közösség elég sok pozitív eredményt ért el. Elismert tény, hogy a gazdaságilag gyengén fejlett országok viszonylatában a közösség egyike a legkiforrottabb és legeredményesebb regionális gazdasági tömörüléseknek.

A közösségen belüli szabad áruforgalom, a közösségi ipar fejlődését ösztönző gazdaságpolitika, a pénzügyi együttműködés előmozdította többek között a három ország egymás közötti kereskedelmének lényeges növekedését. Egyes árucikkek közül a közösségen belüli termelés már most fedezi a három ország szükségleteit (például cement, egyes fémipari termékek), míg más cikkek esetében a termelés közel áll a szükségletek közösségen belüli kielégítéséhez (például ruházati cikkek-ből). Új iparágak létesültek: vegyipar Kenyában és Ugandában (műtrágya), rádiótechnikai ipar Tanzániában, vasipar Ugandában. Az ipari termelés terén a három ország között szakosodás van kialakulóban. A közösség keretében közös gazdasági és szolgáltatási szervezetek alakultak és működnek sikeresen. Ezek közül különös jelentőségű a közös postai és közlekedési hálózat; a Kelet-Afrikai Légítársaság (East-African Airlines), amely a közös polgári légitollat foglalja magába; a Kelet-Afrikai Vasúti Társulat (East-African Railways Corporation) s a Kelet-Afrikai Kikötők Társulata (East-African Harbors Corporation).

Az eddigi eredmények ellenére a közösség fejlődése egyáltalán nem zökkenőmentes. Egyes alapvető célkitűzések még távolról sem valósultak meg. Így például Kenya és a közösség másik két partnerországa között a gazdasági fejlődés ütemkülönbsége nem csökkent lényegesebben. Hiába írja elő a kampalai egyez-

mény, az ipari fejlődés a tagállamokban nem harmonikus. A megnyilvánuló káros konkurencia párhuzamos termelési egységek létesítéséhez, jelentős pénzalapok fölösleges lekötéséhez, egyes esetekben túltermeléshez és munkanélküliséghez vezetett. Ez a jelenség kiváltképpen a cementiparban, a nyersolaj feldolgozása terén, a műtrágyatermelésben, a textiliparban nyilvánult meg. A hiányosságokhoz hozzájárult az is, hogy — noha mind a három ország gazdasága főleg mezőgazdaságon alapul — közösségi viszonylatban nincs megfelelően összehangolt mezőgazdasági politika.

Főként a fenti — és más, sajátosabb nemgazdasági okok miatt — a partnerországok között az utóbbi években egyenetlenkedések tapasztalhatók. Még az egyébként prosperáló Kenyában is a reakciós körök egyre nyíltabban hangoztatják, hogy az ország többet veszít a közösségen, mint nyer.

A sok tekintetben sikeresnek mondható vállalkozás 1971 kezdetével ideiglenesen életképtelenné vált. Akkor ugyanis Ugandában Amin tábornok vette át a hatalmat, ami a közösség majdnem teljes bénulásához vezetett. A közösség Titkár-ságába kinevezett tisztviselőket Uganda és Tanzánia kölcsönösen nem ismerte el. A mélypont a két ország közötti fegyveres határincidensek idején állott be. Azóta a helyzet a közösségen belül is lényegesen enyhült. A határok megnyíltak, a tisztviselők elfoglalták helyüket a Titkárságban; a közös postai szolgáltatás és a légi közlekedés helyreállt; a kikötők és vasutak zavartalanul lebonyolíthatják a közösségi forgalmat.

Nyilvánvaló, hogy a tagállamok a közösség további fenntartása és működése mellett döntöttek. Mindhárom ország részére kitűnt a gazdasági együttműködés előnye. Az összkivitel 25—30 százalékát kitevő vámmentes vagy csökkentett vámú, nagyon kedvező, egymás közötti árucsereforgalom egyike volt azon tényezőknél, amelyek a közösség további fenntartása mellett szóltak.

A közösség fejlődési ritmusának vizsgálatakor természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a három partnerország politikai és gazdasági irányvétele igen eltérő.

Tanzánia gazdasági és társadalmi életében az állami szektor kiterjedése és befolyása egyre nő, szerepe van a szocialista elveknek. Külpolitikai téren a gazdaságilag gyengén fejlett országok sorában aktív szerepet vállal, ugyanakkor — a nyugati országokkal kiépített kapcsolataival mellett — egyre szorosabb relációkat épít ki a szocialista országokkal, közöttük hazánkkal is.

Míg Tanzániában a szocialista irányzat egyre határozottabb, a másik két tagállamban a gazdasági-politikai helyzet és az irányzat más jellegű. Ugandában — Amin tábornok hatalomrajutása óta — az államapparátus és a gazdasági élet erőteljes „ugandásítás“-nak alávetett. Ami az ország gazdasági helyzetét illeti, ez még mindig áttekinthetetlen; kialakult, átfogó gazdaságpolitikáról nem nagyon szólhatunk.

Kenya a fejlettebb gazdaság nyújtotta kezdeti előnyt tartja. A külföldi tőke jelenléte jelentős szerepet játszik az ország gazdasági életében.

A kelet-afrikai közösség fejlődésének bizonyossága a három tagállam egységes magatartása a külvilág felé. Például a közösség elhatározta, hogy a jövőben nem tárgyal külön az Európai Gazdasági Közösséggel, csak a többi afrikai állammal együtt.

Dombi Imre